

Asemat ja auktoriteetit HPV-rokotusta koskevassa päätöksenteossa

Noora Hirvonen

Oulun yliopisto

noora.hirvonen@oulu.fi

<https://orcid.org/0000-0001-7577-3057>

Asiasanat: terveystieto, rokotus, tiedonlähteet, päätöksenteko, informaatiolukutaito

Johdanto ja tavoite

Esityksessäni kuvaan Suomen Akatemian rahoittamaa tutkijatohtorin hankettani *Auktoriteetti ja toimijuus rokotukseen liittyvässä päätöksenteossa*. Tutkimuksessa tarkastellaan ihmisten tapaa arvottaa ja käyttää erilaisia tiedonlähteitä HPV- eli papilloomavirusrokotetta koskevassa päätöksenteossa. HPV-rokotteen avulla pyritään ehkäisemään ihmisen papilloomavirusten tartuntaa ja niiden aiheuttamia haittoja, erityisesti kohdunkaulan syöpää. HPV-

Artikkeli on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Pysyvä osoite: <https://doi.org/10.23978/inf.98631>

rokote poikkeaa useimmista Suomen kansallisen rokotusohjelman rokotteista sillä sen kohteena ei ole pieni lapsi vaan varhaisnuori, sen tarkoituksena on ehkäistä syöpää, se suojaa pääasiassa seksuaalisessa kontaktissa tarttuvalta virukselta ja rokotetta tarjottiin rokotusohjelman alkuvaiheessa (vuodesta 2013 vuoteen 2019) ainoastaan tytöille. Lisäksi HPV-rokotteen kohdalla alueelliset erot rokotekattavuudessa ovat merkittäviä. Esimerkiksi Pohjois-Savossa rokotteen on saanut yli 80% ja Pohjanmaan rannikkoalueilla alle 50% ikäluokan tytöistä (THL 2020).

Tutkimuksessani lähestyn rokotetta koskevaa päätöksentekoa informaatiolukutaidon näkökulmasta. Informaatiolukutaidolla tarkoitan tässä yhteydessä osaamista, joka muodostuu vuorovaikutuksessa erilaisten tiedonlähteiden kanssa ja kytkeytyy tapoihin tunnistaa, millainen informaatio on tärkeää ja luotettavaa ja miten informaatiota on mahdollista saada ja käyttää. Tästä näkökulmasta tarkastelen erityisesti *kognitiivisia auktoriteetteja*, jotka ymmärrän legitimeinä pidettyinä, vaikuttavina tiedonlähteinä ja *toimijuutta*, jolla tarkoitan ihmisen mahdollisuutta tehdä valintoja. Ymmärrän tutkimuksessani molemmat yhteisöllisesti rakentuvina.

Menetelmät

Tutkimuksen menetelmällinen lähestymistapa on neksusanalyysi, jossa tarkastelun kohteeksi määrittyy sosiaalinen toiminta. Toiminta nähdään laajempien diskurssien, ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja ainutlaatuisten yksilöiden tuottamana. Toiminnan tarkastelussa pyritään neksusanalyysin periaatteiden mukaisesti hyödyntämään useita eri aineistoja, joiden avulla voidaan valottaa toiminnan samanaikaista ainutlaatuisuutta ja historiallisuutta (Scollon & Scollon 2004).

Tutkimuksessani olen lähtenyt liikkeelle HPV-rokotteen ympärillä liikkuvien puhetapojen tarkastelusta. Tätä tehtävää varten olen kerännyt HPV-rokotetta käsittelevistä uutisteksteistä ja nuorten ja aikuisten verkkokeskusteluista koostuvan aineiston, jota olen analysoinut asemointianalyysin (Harré and van Langenhoven, 1999) avulla. Analyysi keskittyi tapoihin, joilla teksteissä kuvattiin 1) rokotuspäätöksen kannalta keskeisiä toimijoita ja heidän asemiaan päätöksenteossa ja 2) keskeisiä tiedonlähteitä ja näiden asemaa (Hirvonen 2020). Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa kerään aineistoa haastattelujen ja havainnoinnin avulla kahdessa pohjoissuomalaisessa kunnassa, joissa on verrattain alhainen HPV-rokotekattavuus.

Tulokset

Uutistekstien ja verkkokeskusteluaineistojen analyysi osoittaa HPV-rokotusta koskevan keskustelun monipuolisuutta. Analysoiduissa uutisteksteissä aktiivisina päätöksentekijöinä näyttäytyvät vaihtelevasti nuori, tämän vanhemmat ja terveysviranomaiset. Rokottamisen tarpeen perustelussa uutistekstit nojaavat yhdenmukaisesti biolääketieteellisen kognitiivisen auktoriteetin edustajiin kuten lääketieteen ammattilaisiin ja tutkimustietoon. Aikuisten verkkokeskusteluissa sen sijaan korostuu vanhemman päätöksentekijäasema. Keskustelu on kärjistynyttä ja kytkeytyy maailmankatsomuksellisiin kysymyksiin, erityisesti luottamukseen yhteiskunnan keskeisiä instituutioita kuten terveydenhuoltoa ja julkista mediaa kohtaan. Näitä institutionaalisia kognitiivisia auktoriteetteja haastetaan yksilölliseen kognitiiviseen auktoriteettiin, esimerkiksi omaan päättelyyn, vedoten. Nuorten verkkokeskusteluissa nuoret näyttäytyvät itsenäisinä päätöksentekijöinä ja keskeiseksi nousee rokotukseen liittyvän kokemustiedon jakaminen; erityisesti rokotteen jo ottaneet nuoret voivat toimia kokemuksellisenä kognitiivisena auktoriteettina rokotusta harkitseville (Hirvonen, 2020).

Pohdinta

Tutkimuksen alustavat tulokset viittaavat siihen, että rokotuspäätöstä tulisi tarkastella usean toimijan jaettuna päätöksenä. Analyysi osoittaa lisäksi jännitteitä erilaisten tietämisen tapojen välillä. Keskeisiksi kognitiivisiksi auktoriteeteiksi nousevat biolääketieteelliset, institutionaaliset, kokemukselliset ja yksilölliset tiedonlähteet. Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa näitä jännitteitä tarkastellaan paikallisesti pohjoissuomalaisissa kouluissa. Media-aineistoja sekä kouluista kerättävää haastattelu- ja havainnointiaineistoa yhdistämällä pyritään lisäämään ymmärrystä tavoista, joilla tiedonlähteiden ja toimijoiden asemat rakentuvat erilaisissa tilanteissa, esimerkiksi osana julkista keskustelua ja toisaalta konkreettisissa päätöksentekotilanteissa. Samaan aikaan tavoitteena on lisätä ymmärrystä informaatiolukutaidosta yhteisöllisenä ilmiönä.

Lähteet

- Harré, R., & van Langenhoven, L. (1999). *Positioning Theory*. Blackwell.
- Hirvonen, N. (2020). Kenen päätös? Toimijoiden asemat ja tiedolliset auktoriteetit HPV-rokotuskeskustelussa. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 57(3), 228–240. <https://doi.org/10.23990/sa.91126>
- Scollon, R., & Scollon, S.W. (2004). *Nexus analysis: Discourse and the emerging Internet*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203694343>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL (2020). HPV- eli papilloomavirusrokote. Päivitetty 26.6.2020. <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/rokotteet-a-o/hpv-eli-papilloomavirusrokote>
- Wilson P. (1983). *Second-Hand Knowledge: An Inquiry into Cognitive Authority*. Greenwood Press.